

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

öfver

VESTERBOTTENS LÄN

till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne

Fem - Års - Berättelse.

17.

STOCKHOLM,
tryckt hos JOH, HÆGGSTRÖM 1829.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes öfver Västerbottens Län till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-Års-Berättelse.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

öfver

VESTERBOTTENS LÄN

till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne

Fem - Års - Berättelse.

17.

STOCKHOLM,
tryckt hos JOH, HÆGGSTRÖM 1829.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse	4.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	4.
2:o Innvånarne.....	6.
Folkmängden.....	6.
Folket.....	7.
3:o Näringar.....	9.
Jordbruk.....	9.
Boskaps skötsel.....	11.
Skogar.....	14.
Bergsrörelse.....	18.
Binäringar.....	20.
Jagt och Djurfång.....	22.
Tjärubränning.....	23.
Salpeter tillverkning.....	24.
Handel.....	26.
4:o Politisk Författning.....	28.
Kammarverk.....	28.
Stats-Bidrag.....	29.
Politie.....	31.
5:o Umeå Sjö- och Stapel-Stad.....	34.

Stormågtigste AllerNådigste Konung!

Till följe af Kongl. Maj:ts särskildta Nådiga föreskrifter, får jag nu i underdånighet afgifva Berättelse om Vesterbottens Läns tillstånd i Ekonomiskt och Statistiskt afseende samt derjemte bifoga Tabell, efter Formulire, ej mindre för Landet än Umeå Stad, den enda i hela Länet.

1:o Länets allmänna beskaffenhet.

Det egentliga Vesterbotten, Nedre eller så kallade bebodda delen af Länets, belägit vid 63 Graders 49 Minuters Polhöjd, gränsar i söder till Väster-Norrlands Län, i Öster till Bottniska-Viken, som å smalaste stället kallas Qvarken, i Väster och Nordväst till den under Länets hörande Lappmarken, och i Norr till Norrbottens Höfdingedöme. Bredden af Länets vid dess Södra Gräns emellan Hafskusten och Lappmarks-Rädet, utgör circa $7\frac{1}{2}$ mil, ifrån Löfångers udde vid Norra Gränsen 9 och tre sjerdedels mil, samt längden efter allmänna Landsvägen 28 och sju sextondedels mil, men i rät Linea, dragen ungefärligen 19 mil; så att, enär medelbredden beräknas till 9 och en tredjedels mil, Länets hela areala vidd, utom Lappmarken, kan antagas till 177 och en tredjedels kvadrat mil, Lappmarken, gränsande i söder till Jemtland och Ångermanland, i Västertill Norrige, och i Norrtill Luleå Lappmark, förmodas innehålla om-

kring 550 kvadrat mils vidd. Angående befintliga Vattendrag, Sjöar och Bergsträckor samt rådande Jordmonen i Länet, anser Jag mig i underdånighet endast böra åberopa sednast afgifna Fem-Års-Berättelsen. Genom det af Eder Kongl. Maj:t i Nåder beviljade anslag och Ortens Innvånares biträde, är Strömnrensningen, efter plan, verkställd uti Umeå- och Vindel-Elfvarne samt ny Landsväg anlagd ifrån Degerfors till Lycksele Kyrka, utgörande 6 och fem-sjattedels mils längd, hvarmedelst en närmare gemenskap är befordrad emellan Kustlandet och Lappmarken, hvilken i framtiden torde blifva så mycket mera vigtig, som Communication derigenom lätteligen kan öppnas med Norrige. Äfvenså är en ny väg, utan allt biträde af allmänna medel, inrättad och iståndsatt emellan Skellefteå Socken och Norsjö Capell-Församling, utgörande $7\frac{2}{3}$ mils sträckning. Under de sednaste fem åren, är aftappning beviljad af 16 stycken särskildte sjöar. Antalet af beviljade uppodlingar samt disponerade Änges- och Muhlhets lägenheter emot Peninge- eller Smör-änta, uppgår till

143 stycken. Genom utsatte premier, har Västerbottens Hushålls-Sällskap sökt upmuntra anläggning af nya Vägar och Broar ifrån aflägsna Byar, Hemman och Nybyggen till Allmänna vägarne, hvilken åtgärd redan haft god verkan.

2:o. Innvånarne.

Folkmängden utgör inom Kustlandet, eller den bebodda delen af Länet, enligt Skattskrifnings Längderna för sistlidet år, i första och andra Fögderierne, Mantalsskrif-

ne Mankön	8,913.	
dito Qvinnkön	9,577.	
dito i Umeå Stad, Mankön	359.	
dito dito Qvinnkön	467.	
		<hr/> 19,316.
Mantalsfrie Mankön i 1:sta		
och 2:dra Fögderierne	8,248.	
Dito Qvinnkön	8,357.	
Dito i Umeå Stad, Mankön	260.	
dito dito Qvinnkön	262.	
		<hr/> 17,127

I Lappmarken, der Skattskrifning icke förrättas, uppgår Mans- och Qvinspersonernes antal af Svenska Nationen sammanräknadt, efter uppgift, till

7,371:

Dito Lappar

1,630

9,001

Summa 45,444

Och har således på de fem sednast förflutne åren förökats in alles med 5,466 personer, som gör 13 och en half Procent, eller öfver 2 och en half procent per medium årligen, hvilket hufvudsakligen är en följd af Vaccinationen, som bedrifves med framgång samt den lyckan, att Landet undgått härjande sjukdomar och svåra missväxter.

Folket, som i allmänhet tagit, är bildadt, sedligt och arbetsamt, härdadt och höfligt i sitt upförande, då personligt förolämpande icke föranleder till annat förhållande, har

särdeles fallenhet för alla slags slöjdet och handverk, hvaruti en del ofta förvärfva sig utmärkt skicklighet utan någon handledning af andra; men beklageligen synes begäret för Brännvin småningom tilltaga, hvilket icke allenast försänker en och annan Bonde i fattigdom och uselhet, utan jemväl vid vissa tillfällen och på åtskilliga ställen kan föranleda till afvikelser från det anständiga sätt att vara, som man i öfrigt erfar. Qvinnorna äga färdighet uti alla dem tillhörande göromål och handarbeten. Med den jordbrukande delen af Lappmarks - Innvånarne, som härstamma från Kustlandet, är förhållandet nästan enahanda, ehuru de uti åtskillige fall kunna äga något mindre upplysning. De hemmansägare och innehafvare, som med arbetsamhet, förena ordentlig lefnad och genom tillfällige omständigheter icke kommit på obestånd eller blifvit betydligt skuldsatte vid Bosättningen, befinna sig i välstånd, hvaremot Nybyggarne till största delen äro fattige, i anseende till

det

Det ringa understöd de erhålla af Staten vid Nybygges-anläggningar, som merrändels företagas af sådane medellöse Personer, de der sakna annan säker Näring. Bildningen hos Lapparne, hvilka nästan allmänt förstå och tala Svenska Språket, är i tilltagande, men deras antal och välmåga har efter hand förminskats i den mohn landets odling framsk rider.

3:o Näringar.

Jordbruk: Den vanliga åkerbruks redskapen består af så kallad Vält eller Vändplog, Ahl med åtskilligt antal Jernklor, mer och mindre djupt gående samt Jernpinnad Harf, jemte Rist till Grässvalens afskärande då Lina skall åter upptagas till Åker och i sådant afseende vältköres. Det i sednare tider vidtagne sätt, att sorgfälligare sköta åkern medelst Dikens upgräfvande, omväxling af Sädesslag, trädning till någon del samt beredning af Artificiel gödning, står i jemn årlig tillväxt äfvensom Ny-Odlingar, särdeles af de fordom dertill aldeles onyttige ansedde myror

Fem. Års- Berättelse öfver Västerbottens Län 2

genom hvilka sistnämde, förbättringen i Jordbruket, på en del tracter egentligen tillkommit, då under sådana Odlingars besående, det blifvit möjligt och jemväl oundvikligt, att i stället, antingen träda eller ock till Linda lägga större eller mindre del af den gamla åkern, hvilken åter uptagits, så snart Ny-Odlingarne efter gödsling och besående i 2 à 3 År, hunnit blifva gräsgifvande. Vid detta Växelbruk, som äfven i mindre mån förut nyttjats i Orten, måste nödig uppmärksamhet fästas på ett vist förhållande emellan den öppna Åkervidden och Änges-tillgången samt möjligheten att väl gödsla den Åker som besås emedan, då jorden härstädes i allmänhet icke gifver någon lönande afkastning utan begödning, så måste ock öfverdrift i Ny-Odling oftast blifva onyttig eller skadlig, i synnerhet när dertill användes svaga och mosslupna Ängar, hvilka i deras oarbetade skick gifva någon ehuru ringa afkastning, men upbrutne till åker utan begödning, ingen äring. Bruklige Sädeslag utgöres af Korn, som är Ortens hufvudsäde; Blandsäd, bestående af Vår-Råg och Korn; Råg, något hafra och

hvete. Potates odlingen har tilltagit. Äfvenså förhåller det sig med Lin, hvaraf ett icke obetydligt Quantum årligen försäljes utom Landet. Genom hushålls Sällskapets försorg, äro Modeller förskaffade till Lin berednings Machiner. Trädgårdsväxter nyttjas endast af Ståndspersoner; men askastningen af hampa och humla motsvarar knappast Ortens behof, ehuru Premier för Humlegårdars anläggande blifvit utfäste af Hushålls Sällskapet. Sädes-Productionen, oansedt det obestridliga tilltagande, hvari odlingen står, är i alla fall endast vid medelmåttiga År tillräckelig för Innvånarnes behof; Och i motsatt fall har man alltid att befara större eller mindre Spannmåls-brist, i förhållande till missväxtens betydighet.

Boskaps skötsel: En af Ortens urgamla hufvudnäringar, särdeles i Lappmarken, är i lika tilltagande, som Åkerbruket, oaktadt de fordom så ymnigt gräsgifvande naturliga Ängarne, på en del ställen med tiden mer och mera afstaga i växtlighet; ty nya Odlingar, ej mindre af utväxt Äng, än myror och Kärr, så snart de verkställas med

behörig beräkning af Hemmanets- eller Lägenhetens effectiva fodertillgång, så att det ena hålles i jömnvigt till det andra, under oafbrutet växelbruk, ersätta fullkomligen de Naturliga Ängarnes förminskning, hälst en förökad Hö. afkastning öfver allt i möjligaste måtto beredes, dels genom uppflämning af Vattudrag på närbelägne flacke Myror och mossar en viss tid af året; hvarmedelst de bringas till Gräsväxt, dels igenom Sjöars utdökning. Betesmarkerne äro på en del ställen goda och tillräckelige, på andra åter inskränkta och mindre fördelagtige. Stallfödding brukas icke. Kreaturen äro af medelmåttig godhet. Till förbättrande af Kreaturs racerne, är ingen annan åtgärd vidtagen än att 50 st. Får af Skottsk race, År 1825 om hösten, på Eder Kongl. Maj:ts Nådiga Befallning från Jemtland blifvit hinförskaffade till anläggande af Stam-Schefferier för Orten, hvilka får-kreatur, som synas vara passande för Climatet och nu mera trifvas väl, vid sednast förrättade Mönstring i sistl. Mars Månad, funnits hafva förökadt sig till ett antal af 110 stycken, inberäknadt större och min-

dre Lamm. Några År dessförinnan har Hus-
hålls Sällskapet upköpt ett partie Isländska
Får, hvaraf afveln efter hand blifvit kring-
spridd i Länet. Allmogen på åtskillige stäl-
len har dock härintills föredragit det i Lan-
det förut befintliga slaget, utgörande en
blandning af Tysk- och Svensk Race. Oak-
tadt Folkökningen och användande af mjölk
till dagelig spis för Allmogen, öfverstiger
Ladugårds-afkastningen betydligen Ortens be-
hof af smör, äfvensom något Talg och skinn-
varor, hvilket med lätthet afsättes på Stock-
holm; men behållne inkomsten deraf, kan
för närvarande med någorlunda säkerhet ic-
ke bestämmas. Lyckligtvis har ingen All-
männare Boskapssjuka under de sista Fem
Åren varit gångbar. De tillfällige sjukdomar-
ne af mindre betydelse, såsom Qvarka hos
Hästarne, m. m. hafva i tid blifvit botade
och smittans kringspidande förekommen. E-
kuru Brännvins bränningen, i anseende till-
en mindre Sædes-Production här å Orten,
hvarken rätteligen bör eller för närvarande id-
kas i betydlig mån, utan Brännvin för Lan-
dets behof från andra Inrikes Orter inför-

skrifves, skulle förbud emot Brännvins-bränningen hafva ett mindre fördelagtigt inflytande på Ladugårds skötseln.

Skogar: Enligt hvad sednast afgifna Underdåniga Fem-Års-Berättelsen innehåller, är skogstillgången ganska skiljaktig. Å den till Hufskusten närmast gränsande delen af bebodda Landet, äro skogarne på åtskillige ställen, så utödde, att många större och mindre Byalag, ehuru strängt skattlagde, icke ens äga nödortfugt bränsle eller Gärdsel till Stängsel omkring sina ägor, än mindre Byggnads virke hvilket dels härrör af ett oförståndigt anlitan-
de i äldre tider och skogens sentida återväxt i detta kalla Climat, dels af det ringa utrymme, som, efter 1780 Års Afvittrings Instruction, beståds och blifvit dem tilldelat, ty flere Byalag, hvilka enligt Afvittrings Domstolens och Konungens Befallningshafvandes meddelte Utslag bordt erhålla 1000 Tunneland på Mantalet hafva icke fått mer en 2 à 300 Tunneland; hvarföre och då ersättning nu mera svårligen kan gifvas in natura i anseende till odisponerade Krone Allmänningstracternes aflägsenhet, utsigten för ägarne af

dylika skoglösa hemman är högst bedröflig, samt möjligen i framtiden kan föranleda till ett och annat hemmans obestånd, om icke en skälig jemnkning i skatten föregår, så mycket mera af nödvändigheten påkallad, som de äro skattlagde för fiske och djurfång, hvilket genom vattnets förminskning samt Landets odling och befolkning försvunnit. De från Hafskusten längre belägne skogarne, ehuru strängt ålitsade, erbjuda deremot ymnig tillgång på hvarjehanda effecter, vida öfverstigande Ortens behof. I allmänhet äro skatte skogarne samhällige Byavis; men Laglig delning börjar allt mer och mer vinna förtroende och föranleder till bättre hushållning. Krono Allmänningsarne innom nedra Landet, dels odiskonerade, dels uplåtne till stockfångst för Sägverk och Kohlning för Bruken, anses utgöra 1,684,500 Tunneland, ehuru de, såsom oafmätte, till rätta vidden icke kunna upgifvas. Den tid Nordmalings Soeken var lydande under Vester-Norrlands Län eller på 1760 talet, undergingo de flesta Byarne derstädes Afvittring. Enligt Eder Kongl. Maj:ts Nädiga

Stadga af den 10 Februarii 1824, är återstoden af Socknen under Afvittring, som nu mera beror på utstakning och indelning. I Bjurholms och Degerfors Socknar, hafva mätningarne fortgått, ifrån och med sistnämnde År, under hvilken tid till nästledit års slut sammanräknadt 179,879 Tunneland Blifvit afmätte och Rålinier uppgångne till 64 och tvåhundra en- entusende femhundra dels mil. Ungefärligen fem åttiondelar af Lappmarkens antagna Areala vidd, eller 7,955,062 och ett half Tunneland är beväxt med dugelig skog, tjenlig till timmer, Byggnads-virke, slöjder och Bränsle, deruti inberäknadt ej mindre utrymme för 13 och fem åttiondel Mantals Skatte-hemman samt tillkommande område för 129 och nitton nittiosjettedels Mantal Krono-hemman och 155 stycken ännu oskattlagde Nybyggen, än hvad som blifvit upplåtit till stockfångst för Sågverk af de till större Elfvar och flottbara Vattudrag närmast belägne tracterne. Inga särskilda anstalter äro vidtagne till skogarnes vård och återväxt. Öfver Jägmästa en, Landsfiscalerne och Krono-Betjeningen i Lä-

ne, åligger väl tillsynen öfver Krono Skogarne, men deras vidsträckthet och de mångfall-
dige göromål som i öfrigt tillkomma Krono-
Betjeningen, gör det högst svårt, om icke o-
möjligt för dem att uptäcka alla de missbruk,
som föröfvas vid Skogarnes begagnande till
Brädsågning, ehuru jag är öfvertygad derom,
och vid hvarje af de på stockfångst från kro-
no Skogarne anlagde Sågverk årligen begag-
nas mer och mindre betydligt Quantum Trän
utöfver det bevilljade antalet. Nog är det
onekligt, att föga något eller åtminstone gan-
ska få Sågverk under nu varande låga Bräd-
priser, kan ersätta kostnaderne med den till-
lätne inskränkta Sagnings-rättigheten; men då
fullkomlig anledning förekommer dertill att Sko-
garne med bestånd i framtiden, tåla vida stör-
re afhämtning, än hvar till de blifvit ansedde,
vid härförut förrättade Provisionella Under-
sökningars, på sätt en del af Sågverksägarnes
erkänt och jag, uti ett af Kongl. Kammar- och
och Commerce Collegierne enligt Eder Kongl.
Maj:ts Nådiga befallning infordrat utlåtande,
anfört; så vågar jag i underdånighet hoppas,

Fem- Års- Berättelse öfver Västerbottens Lån 3

at Eder Kongl. Maj:ts Nådigt tückes vidtaga sådane åtgärder, att närmare utredning i ämnet anställes, hvarigenom Staten tillskyndas en skälig inkomst af Skogarne och ifrågavarande Näring säkerligen förkofras utan att Sägverksägarne blottställas för nödvändigheten att öfverskrida sine Privilegier.

B e r g s r ö r e l s e: Utom Nasafjells Silfververk, som i anseende till Malmens ringa haltighet, för längre tid tillbaka blifvit nedlagt finnas här inga Grufvor af något slag; men deremot 2:ne Masugnar, den ena vid Olofsforss och den andra vid Robertsforss samt fem stångjerns-verk, hvilka äfven äro Privilegierade för Manufactur-Smide nemligen Olofsforss med derunder lydande Klösehammare i Nordmalings Socken, Hörneforss, Säfvar och Johannisforss i Umeå, samt Robertsforss i Bygdeå Socken. Driften vid desse Verk har under sednaste Fem Åren varit liflig och lönande. Olofsforss äger någorlunda förmonlige Recognitions - skogar till 15,288 Tunnländ 8 kappländ duglig vidd, utom 8,430 Tunnländ 18 kappländ impedimenta. De under

Hörneforss utgöra 15,599 Tunne 11 Kappland duglig och 3,611 Tunne 12 Kappland oduglig mark. De öfriga Verken drivas endast med Köpe-Kohl, undantagandes Säfvarbruk, som äger rättighet, att till Kohlning begagna toppar eller skatar af Sågtimmer. Vid berörde Masugnar och jernverk voro för år 1827 skattskrifne Betjening och Arbetare, nämligen vid Olofsforss 85 Mankön och lika många Qvinkön; vid Hörneforss 45 Mankön och 46 Qvinkön; vid Säfvar 21 Mankön och 27 Qvinkön; Vid Johannisfors 7 Mankön och 5 Qvinkön; samt vid Robertsforss 73 Mankön och 56 Qvinkön, tillhopa 231 Mankön och 219 Qvinkön. Angående uppgift öfver beloppet af dessa Verks tillverkningar, så enär ägarne under något af flere näst härförut förflutne år till Berednings-Commitéerne icke lemnat en enda antaglig uppgift härå, utan jernverkens Taxering de sednare åren måst ske efter de grunder som 1823 års Bevillningsstadga uti 3 Art: 2 §. 23 och 24 Mom: bestämma, får jag i enlighet härmed underdånigst upplysa, att för år 1827, Olofsforss Bruks tillverkning uppgått till 19,400 R:dr.; Hörne-

forsse Bruks till 18,695; Säfvar till vid pass 15,968; Johannisfors till 5,287 och Robertsfors till 21,600 R:dr. allt Banco. Afgifterne för Masugnarne hafva icke, såsom Formularet till Tabellen föranleder, kunnat skiljas från de jernverk, hvarunder desse lyda. Fabriker- och Bruk, äro för öfrigt i detta Län icke befoladtelige, undantagandes Strömbäcks Glasbruk, beläget i sistnämnde Socken, der tillverknitngens värde sistledit år besteg sig till 28,888 R:dr. 13 sk. 3 rat. nyssberörd mynt. Vid detta Verk, som lyder under Umeå Stads Hall Rätt, sysselsättas 8 Glasblåsare och en Glasslipare, hvilka arbeta vid hvar sin Verkstad, jemte en Smältare och 21 dagsverks- arbetar, utom Qvinfolk och Barn till handläggning.

Bin är Ingar: Härtill kan hufvudsakligen hänföras de i Tabellen uptagne 28 st. fin- och 90 st. Grofbladiga Sågar, af hvilka 21 finbladiga och 2 Grofbladiga äro berättiga till Stockfångst från Krono Skogarne. De återstående äro grundade endast på Skatteskog hvarifrån något timmer till en del af Finbla-

diga Sågarne äfven afhämtas. Räntan för alla dessa Sågverk är uptagen i Column för jordeboks och Hemmans Räntan samt stubboer afgiften bland pionde och Räntor af Bruk m. m. Såsom jag härterut i underdånighet uppgifvit, bibingar Productionen ingen eller åtminstone ganska föga båtnad under den mindre fördelagtiga afsättningen, om sågningen inskränkes till lofligt antal trån. Beloppet af tillverkningen och dess värde, kan så mycket mindre bestännas med någon slags sannolikhet, som ägarne ärligen anmäla, att de hafva förluster på denna hantering, och Bevillningsstadgan här, likasom hvad jernverken angår icke meddelar bestämd grund för Taxeringen utan att den som för sistnämnde Verk nu för tiden följes, kan tillämpas i afseende å Sågarne. Under de större af dessa Verk, hafva sistlidet år varit mantalsskrifne nedannämnde antal Personer nemligen vid Djupsjö, Mankön 7 och lika många Qvinkön; Vid Håknäs, 10 af hvardera könet; vid Hörnefors, Mankön 2, Qvinkön 4; Vid Säfvar, Mankön 5, Qvinkön 6; Baggböle, Mankön 18, Qvinkön 13, vid Dahlkarså, Mankön 3, Qvinkön 4; Vid Qvarnfors,

Mankön 7, Qvinkön 6; Stenforss, Mankön 2 och Qvinkön lika antal; Vid Leijonström, Mankön 18, Qvinkön 13; Klintforsslid, Mankön 7, Qvinkön 1; Ytterst- och Karlforss, Mankön 18, Qvinkön 11; Brännforss, Mankön 10, Qvinkön 7; Holmforss 2 Manspersoner samt vid Bureå 17 Mans och 12 Qvinspersoner, inberäknadt den eller de, som äga inseende vid Verken; hvaremot vid ingen lera af de öfriga Sägqvarnarne några särskildte arbetare finnes anstälde utan förättas sågningen af ägarne sjelfva, hvilka merrendels äro Bönder. Uti Degerforss Socken är inrättadt ett Beck-Bruk för att tillverka Beck och Beckolja af den Tjära, som ifrån ofvanföre belägnetracter kan erhållas och nedflottas, hvarest 5 Mans och 3 Qvinspersoner sistlidet är varit skattskrefne; men i anseende till det låga pris, som varit gångbart å Becket, har tillverkningen icke lönat mödan och således blifvit inskränkt, utan mästedelen af Tjäran oförvandlad afyttrad samt de öfverflödiga arbetarne använde till jordbruk å ett till Inrättningen hörande Hemman.

Jagt och Djurfång idkas i de mindredre bebodde trakterne, särdeles i Lappmarken;

men har äfven där aftagit i samma mån som odlingsdriften ökats. Dock lämnar denna Näring vanligtvis tillfälle till afsättning ntom Länet, ehuru värdet alltid beror af tillfällige omständigheter. Fiskerierne och deribland Laxfisket i synnerhet, hafvade sednast framflutne åren varit ymnige, men i anseende till de nu mera öfver all höfva updrifne Taxor- ne, och det nedsatte Laxpriset, torde innehafvarne af Krono-Fiskerierne haft ringa vinning och en del äfven förlust, häldst då Inrättningarne skadats eller blifvit förstörde af stark flod och isgång. Uti en del af Lappmarken utgör Sikfisket en hufvudsaklig Näringsgren för Nybyggarna. Det har händt, att en Nybyggare endast under Lektiden fångat ända till 4,000 större Sikar. En Nybyggare som haft lyckelig fångst nedförsslar deraf så mycket han kan till Marknad å nedra Landet, der han vanligtvis får en Tunna Korn för 100 stycken dylika fiskar, eller sker afsättningen till hugade köpare vid andra tillfällen och ställen under Vintertiden. Tjätubränning: härtill saknas erforderliga ämnen å de till Hafs- kusten närmare belägne Hemmansägor, hvar-

emot Näringen idkas af mera aflägset boende Invånare, dels å Skatte- och Krono-Hemmans-ägare samt inom Nybygges områden, dels ock efter tillstånd och emot afgift å Krono-Allmänna gagnen af Stubbar och Rötter samt torra Trän och Vindfällen, då de till nyttigare ändamål icke kan användas. Denna Näring beror väl till en del af mer eller mindre ymrig Sådes-skörd, emedan Allmogen under missväxt års med mera ifver idkar Binäringar; men sedan Eder Kongl. Majt i Nåder tillåtit innehafvare af Krono Lägenheter, att utan afgift, här till begagna åtskilligt Tjäruvirke inom deras område samt Taxan för Tjäruslämnens afhämtning från Krono-Skogarne blifvit nedsatt, så kan ifrågavarande Näring bedrivas med mera Allmän och enskildt nytta, utan egentligt hinder för Jordbruket. Kohning utaf de närmaste Jernbruken boende Allmogen, är äfven brukligt och lönande arbete, hvartill bonden dock är mindre benägen vid inträffande goda år.

Salpeter tillverkning, är en ny Näringsgren, som står i tilltagande och bidrager

ger i betydlig mån till Landets förmon, så länge det af Eder Kongl. Maj:it i Nåder fastställdt lösningspris får fortfara. I anseende till en ymnig tillgång på ved, som för Salpeter-Sjudning åtgår och å de bästa ställen finnes, äfvensom öfrige omständigheter, är handteringen passande för orten. Under de senaste fem åren har tillverkningen upgått till 27,212 L:pd. 10 Sk:l:pd 30 Lod hvaraf nästlæditt Åre lefverering utgjorde 5,362 L:pd. 12 Sk:l:pd 26 Lod. Linne- och Ylle-Väfnaderna stå äfven i anseeligt tilltagande och, igenom skicklighet samt en ökad upmärksamhet hos Qvinnorna, som egentligen bedrifva denna handtering täflar tillverkningen i fin- och godhet ofta med Utländska tyger, men är sällan vidare utsträckt, än till husbehofvet. Förtjenster med foror och körslor begagnar i synnerhet den vid Jern-Bruken och en del Sågverk boende Allmogen, men äro ej af särdeles betydighet, hvaremot den afhägnare boende delen hugger och foralar timmer samt erforderligt Virke till fartyg, som bygges dels härstädes och dels å andra ställen vid Hafs-kusten. —

Fem. Års. Berättelse öfver Västerbottens Län 4

Vintersløjder bestå uti inredning af oppførde hus, träd-kärils förfärdigande för Landets Producter, Smör, Lax, Ströming och Tjära; Snickare, Hjulmakare, och smedarbeten för ortens behof. Kalkbränning verkställes i Skellefteå och i Lappmarken, som dock icke fyller ortens behof, men mindre Tegelslagerier finnas inrättade på många ställen i Länet och motsvara behofvet i den delen. Potaske-tillverkningen, ehuru upmuntrad genom Premier af Hushålls-Sällskapet, har icke vunnit den förkofran, man haft anledning att vänta och hvilket hufvudsakligen torde härröra af det låga pris, hvartill denna valira nedfallit samt öfverflödigt införsel från Finland, der denna Näring vunnit sin höjd. Alla förenämnde Näringar äro enlige med ortens Läge och Natur Alster, utau att, undantagandes Hushålls Sällskapets åtgärder, underhållas af allmänna understöd, ej eller äro de beroende af, eller skadlige för jordbruket, om behörig urskiljning iakttages.

Handel: Ortens Innvånare afsätter väl hufvudsakligen sine Landtmanna Producter till Handlande Borgerskapet här i Staden eller

nästgränsande Städernas Handlande och andre personer, vid de årliga Frimarknaderne; men dessutom hafva i sednare tider åtskillige Hemmansägare börjat drifva någon handel, för hvilken en och hvar, så snart den upptäckes, taxeras i mohn af dess rörelse. Och om än den täflan, som härigenom uppstår med Handlande Borgerskapet, icke kan vara utan all nytta för den Producerande Allmogen, är det likväl troligt, att den icke öfverväger olyckor-
ne deraf, att Luxe- och Ófverflöds Articular derigenom blifva hos menige man med mera lätt-
het allmänt utspridda samt att många sådana Bonde-Handlande ifrån verkligt välstånd, hvare de börjat sin rörelse, genom svag beräkning och äfven någon olyckbändelse, råkat i yttersta fattigdom, hvartill kommer att folket och den upväxande generationen af Allmogen allt mer drages ifrån dess ursprungliga och nyttiga bestämme-
lse Jordbruket, som bereder den mäst oberoende och lyckliga lefnad för en i-
dog arbetare uti ett Lagbundit samhälle. Vestgöthars Gårdfarihandel, är otvifvelagtigt högst skadlig för orten, så vida den icke al-
lanast förordsakar onödige penninge-utgifter

utan qvålver Näringsfliten för egna, oftast bättre tillverkningar, utan jemväl utspriddet till införsel förbudne eller tullförsnillade varor, hvilket ingen Tull- eller Krono-Betjenings tillsyn, i anseende till Landets vidsträckthet, kan förekomma, så länge dylika varor äro tillätne för bruk och nyttjande. Sjöfart idkas icke af Landets Innvånare i allmänhet såsom Näringsfång, utan endast för att befordra afsättningen af Landets Producter till andra orter och återsföra egna nödvändighets varor.

4:o Politisk Författning.

Kammarverk: Under de Fem sönaste Åren, hafva 79 Nybyggen iänom Kustlandet och 39 Nybyggen i Lappmarken ingått i Skatt af hvilka dock 93 erhållit tillökning i frihetstiden. Tvänne Lägenheter hafva förfallit i ödesmål. Innom det bebodda Landet äro 85 Nybyggen och Krono-Torp samt under sagde Tid uti Lappmarken 76 stycken Nybyggen, anlagde. 176 Hemmans-klyfningar hafva beviljats. Bruks- och Vattenverks-rättighet att updämma vatten äger härstädes icke rum. Största delen af Ortens Innvånare äro sjelfägande jordbru-

kare samt innehafvare af Krono-Hemman och Nybyggen, hvaremot antalet af Arrendatorer och Brukare, är ganska ringa. Innom nedra Landet finnes 32 Gästgifvaregårdar och 21 Posthemman för Ordinarie Postens fortskaffande efter allmänna landsvägen, hvilka alla äro af Skatte-Natur till olika storlek af högst 5 åttondels Mantal, men åtnjuta vardera Rotefrihet för 1 fjerdedels Mantal. Dessutom äro 27 st. Hemman och Nybyggen anslagne till Brefbäring åt Lappmarken och innom Landet. I Lappmarken äro 22 Gästgifvaregårdar och 44 stycken Hemman eller Lägenheter anslagne till Brefbäring. Några Bruk eller Qvarnar kronan tillhörige, eller Lärverk, eller fromma stiftelser upplätne finnes icke i detta Län.

Stats-Bidrag: Den tyngd som desse för menigheten medföra, ökas i anseende till ortens vidsträckthet, genom långväga färder, för en del vid Gårdernes afbördande, allmänna vägars underhåll samt Håll- och Transport skjutsning. Den vid allmänna landsvägen bosatta delen af Hemmansägarna uti detta glest bebodda Land, är deremot besvärad af Reserve skjutsning, inqvartering och Snö-

plogning vintertiden. Beräknings-grunden för de i Tabellen upförde onera, är medelpriset å de fem sistförflutne årens markegång å per-seclarne; hvarjemte till underdånig följd af Eder Kongl. Maj:ts Nådiga skrifvelse den 17 sistledne April, till uplysning anteknas börsatt uti den i Tabellen upförde kostnad för Rustning- och Rotering, så mycket mindre inbegripits Rusthålls Stammers och Augmenters anslagne Räntor, som sådane Räntor lika⁶ om Häst-Vacance Spannmål, här i Länet icke finnes eller förekomma. Beloppet af Knechte Rote frihetsmedlen, utgör per medium 676 Rdr. 43 sk. 8 rst. och Skattetalet af de oroterade Hemman, från hvilka denna summa utgått, bestiger si⁶ till 56 och tvåhundra trettio tre- och tvåtusend trehundra fyra dels Mantal. Personella afgifter för dem som bebo Soltate- och Båtmans Torp samt Backstugor, är intagen under Rubriquen i Tabellen: Personer som ej höra till viss Näring. Äfvenså äro under Rubriquen: Diverse Afgifter Onera- och Besvär, uptagne Djekne-Penningar, Curhus Medel och Riksdags-Penningar, m. m.

Politie: Någon särskild författning för detta Län, angående Ordningens och Sedlighetens vidmagtbållande är icke vidtagen, utan tillkommer det Kyrko-Rådet, Krono-Betjeningen och Sexmännen, att vaka öfver Allmänna Författningarnes efterlefnad härutinnan, samt till undergående af varning eller ansvar befordra öfverträdande. För Länet är inrättadt ett Arbets- och Corrections-hus, der försvarslöse och vanartige personer kunna inrymmas, då sådant fordras. I Nordmalings Socken finnes en Socken-Schola, den enda i nedra delen af Länet. Allmänneligen undervisar föräldrar sine Barn i Christendomen, men på många ställen finnes och en serskild person, som egentligen sysselsätter sig med detta yrke uti en eller flere byar allt efter Barnens antal. Understundom antaga och Kyrkoherdarne Barna-Lärare, som resa kring Socknen och underhållas visse tider af föräldrarne till de barn, hvilka de undervisa dels i Allmänna Christendoms-Kunskapen, dels i Skrif- och Räknekonsten, då skickliga ämnen visa sig hvilket ej så sällan inträffar, särdeles hvad skrifning vidkommer, hvaruti allmogen äfven

utan handledning förvärfvar sig bergelig skicklighet för sitt behof. För de barn och ungdomar, som ägna sig till Studier eller Handlans somes en Trivial-Schola här i Staden, hvarest 64 Lärjungar sistl. år njöto undervisning. I Lycksele Lappmarks församling är en Scholainrättning, grundad på en af framlidne Riksrådet Sckytte anslagen fond, hvarest 6 stycken Lapp-Barn årligen åtnjuter kost och undervisning i Christendomen, hvilken Inrättning dock för närvarande icke motsvarar det åsyftade ändamålet, utan borde undergå någon tjenlig förändring. Uti Åsele och Piteå Lappmark har desse Inrättningar upphört och är i sistnämnde Lappmark tillförordnad en Missionärs Prest som jemte Cathecteter bestrider Lapparnes undervisning. I Åsele äro utom vanlige Prästerskapet, endast Cathecteter hvilka härför draga försorg. Hälsovården besörjes af 2:ne Provincial-Läkare i hela Länet och en Lazaretts-Läkare. Innom det bebodda Landet äro nästan alla församlingar försedde med Barnmorskor; men i Lappmarken, der de ännu saknas, skulle de göra mindre nytta i anseende

de

de till Byarnes aflägsenhet från hvarandra och svårigheten att framkomma på merendels o-
 banade eller mindre farbara vägar. Fattigvår-
 den besörjes af en i hvarje Socken organise-
 rad Commiteé, under Pastors ordförande. Ef-
 ter öfverenskommne eller fortstälde grunde,
 erlägges nödige medel till uppehälle för de
 fattige, som icke underhållas på Rotar eller
 kunna inrymmas i fattighusen. Vederbörande
 Länsmän åligger närmaste tillsynen öfver Gäst-
 gifverierne, och äga vidtaga behörige åtgärder
 till rättelse uti de oordningar, som till äfven-
 tyrs förefalla, men hvilka dock äro sällsynte.
 Å Landet här i Länet, är för närvarande ingen
 krog tillåten; men rättighet till Bränvins mi-
 nutering å Marknad, har någon gång efter be-
 huf beviljats. Sockne-Magaziner äro ännu ej
 Organiserade, ehuru öfverenskommelse derom
 i åtskillige församlingar träffats. År 1825 in-
 rättades här i Staden en Spar-Bank för Länet,
 hvars fond vid sistl. års slut utgjorde 2,079 R:dr.
 25 sk. 5 rst. Banco, deraf 232 R:dr. 18 sk. 5 rst.
 Cassans behållning, tillkommen dels genom
 Fem- Års- Berättelse öfv. Västerbottens Län 5

gåfvor, dels genom någon Räntevinst. Särskildte anstalter till fångande af odjur, hvilka nu mera ä den nedra eller bebodda Landsbygden äro högst sällsynte, finnes icke. I Lappmarken äro invånarne allmänneligen snälla Skidlöpare och goda Skyttar, som vintertiden upspärrar och dödar Björnar, Vargar samt andra Rofdjur, och vidare anstalter kan der icke eller äga rum.

5:o Umeå Sjö- och Stapel-Stad:

Denna Stad, som den 30 Aug. 1646, erhållit sine Privilegier och är grundad på Hemanet Sanda af ett halft Mantals-skatt, har god belägenhet invid Umeå Elf, 2 och en half Sjömil från Hafsbandet. Stadens hamn uti det så kallade Småholmssundet nära hafvet, är beqvämlig och 14 till 15 fot djup, men Segelleden derifrån till Staden, kan icke begagnas af fartyg, som går mer än åtta fot djupt vid vattnets medelhöjd. Utrikes handeln är obetydlig, hvartill de mindre fördelagtige conjuncturerna upgifves vara orsaken. Vid seglationens slut sistledit är finnes härifrån å Utrikes Ort

endast 2:ne fartyg, hvaraf det ena utskickades
sagde år. Ortens producter såsom Bräder,
Bjelkar, Tjära, Smör, Talg, Skinnvaror,
Torrisk, Lax och annan Salt fisk, fogel, Skjel-
späck, Tran, m. m., afsättes merendels på Stock-
holm, hvarifrån återhämtas Specerier, Kramva-
ror, Salt och Spannmål, hvarmed handel se-
dermera drifves dels hemma uti Sexton öppa
Bodar och dels under frimarknaderne i Län-
net; dock har under förlidet år till Finland
blifvit expoteradt Jern, Bräder, Lax och ett
betydligt Quantum Salt Strömming, samt med
smärre farkoster och Båtar derifrån infördt
och vid Tullkammaren härstädes förtulladt
952 Tunnor Råg, 357 och en tredjedels Tun-
nor Korn, 469 L:pd. Rågmjöl, 7 och en fjerde-
dels Skeppund Hampsa, 51 och ett halft L:pd.
Fläsk, 47 L:pd. Smör, 251 alnar vadmal, 64
och en half kannor Rum, 150 L:pd. Potaska
samt ett större antal Svin Kreatur. Å frimark-
naderne uphandlas i synnerhet Skinn- och
Victualie-Vahror; men i anseende å Bräd- och
Tjärubandeln, stå Handlande Borgerskapet
med få undantag, icke uti förbindelse med

andra än Innvånarne i Umeå Socken samt De-
 gerfors äfvensom Lycksele-Lappmarks Socken
 hvad sistnämnde Landtmanna product vidkom-
 mer, som till större delen af tillverkarne sjelf-
 ve framforslas. Till Communicationen Inrikes
 orter emellan begagnas 10 stycken större
 och mindre fartyg, hvilkas sammanräknade
 Lästetal upgår till 416 och en tredjedel. He-
 la Tull- Upböörden sistlidet år utgjorde 2,860
 R:dr. 2 sk. 2 rst. Handverks Classerne äro i
 allmänhet mindre, välmående och hafva trög
 afsättning. Flere handverk sakna för närva-
 rande idkare bland Borgerskapet. Antalet af
 Burskapsägande handverkare upgick vid nästl-
 års slut till fyratio, oberäknadt 3:ne färgare
 och en Spegel Fabriqueur. Prohibitive författ-
 ningar til förmon för Staden finnes icke. U-
 tom Stadens område, äger Borgerskapet ett
 fjerdels Mantals-skatt i Grubbe-By, och up-
 bär Räntan af ett Mantal Grisbacka Kungsgård
 hvarförutan Invånarne fått sig från Ytterhiske-
 By någon utmark räknad till en fjerdedels
 Mantals-skatt, emot årligt arrende everldeligt
 upplåten. Vid odlingen af all den under Sta-

den lydande jord, är hvarken kostnad eller möda sparad, så att föga Odlings-Lägenheter nu mera finnes, utan består den oupodlade delen hufvudsakligen af kala Berg, Sandbackar och Stenbunden Mark hvadan vedbrand och muhlbete måste betingas af angränsande byar. Växelbruket är allmänt begagnat och måste äfven vara det, då inga Ängslägenheter äro att tillgå. Saluväxter odlas icke. Fisket utgör äfvenledes Näringsfång för åtskillige Stadsboer. Efter Bell- Lancasterska Läro-Methoden är en Schola inrättad, där fattiga barn af båda könen njuta fri undervisning. Någon serskildt anstalt för Hälsovården innom Staden, är icke att tillgå, utan besörjes den af Provincial- och Lazarett-Läkaren. Ålderstegne och brecklige personer, njuta underhåll å ett fattighus, men de öfriga fattighjonerna, erhålla understöd af spannmål och penningar efter hvars och ens olika behof, hvartill användes ej mindre den afgift, som Stadens Invånare årligen erlägger, utan jemväl räntan af ett doneradt capital. Gästgifveriet har de sedan åren varit förenadt med Källare-rörelsen

och derunder icke medfört någon vidare tunga, än byggnaders upförande och underhållande. En Källace finnes i Staden, som på längre och kortare tid utbjudes på arrende; men för öfrigt ingen tillåten krog. Stadens inkomst för Inrikes handel eller den så kallade Tolags afgiften upgick sistlidet år till 44 R:dr. 6 sk. 3 rst. Banco; hvaremot Staden icke haft någon inkomst af Utrikes handeln. Några Bro-hamn- eller Våg-penningar hafva icke eller blifvit erlagde. Vid Tabellen för Staden anmärkes i underdänighet, att några Jagt-Cassæ-medel icke finnas och att af Riksdags-penningarne, hvilka för sisthållne Riksdag upgick till 830 R:dr. 24 sk. Banco, endast det belopp, hvartill de fördelade på fem år, under ett år upgå, blifvit i Tabellen uptagit under rubriken diverse afgifter, onera- och besvär.

Det har väl, såsom sig bör, varit och är min oskrymtade afsigt, att alltid lemna Eder Kongl. Maj:t enmed sanning i alla afseenden enligt framställning om verkliga tillståndet i Länet, på det Eder Kongl. Maj:t genom dess af Landsfaderlig; omvårdnad utmärkta välgörande och milda Regering, måtte äga tillfälle, att i nåder vidtaga de visa åtgärder, som yi-

dare kan befordra folkökningen och välståndet uti denna aflägsna och i ansende till klimatet mindre gynnande ort, där hvarje meniska lifvas af den innerligaste vörndnad, tillgifvenhet och kärlek för Eder Kongl. Maj:ts och dess Konungsliga Hus, och hvarest så många rikedomar ännu finnas förborgade i de vidsträckta Odlings Lägenheter, som med tiden skola bära rika frukter, om det kan förenas med Statens bestånd, att bördorne i någon mon lindras samt att Lappmarks Invånarne få åtnjuta sine friheter och förmonerne ökas för anläggare af Nybyggen i allmänhet; men om denna Berättelse icke anses så fullständig som ändamålet kräfver, vågar jag såsom skäl dertill underdånigst anmäla, dels att jag till följe af Eder Kongl. Maj:ts Nådiga Befallning uti det först meddelte Formulairret, sorgfälligt och med flit sökt undvika all vidlyflighet, dels att jag under den korta tid, som förflutit sedan åtskillige uplysningar från Magistraten och Krono-Fogdarne ytterligare måst infordras jemlikt Eder Kongl. Maj:ts tid efter annan i Nåder nödige ansedde förändringar och tillägg, hvarom den sednaste befallningen genom Eder Kongl. Maj:ts Stats-Secreterare för

Kammar Expedition hit ankom den 22 nästled-
 ne Julij och föranledde de redan uprättade
 Tabellernes omskrifning, af de vanlige och
 årligen tilltagande göromålen, som icke fålt
 uppskåf, varit så sysselsatt att mera erforderlig
 tid härtill, icke kunnat upoffras; hvaraf jag tager
 mig anledning, att i underdånighet fästa Eder
 Kongl. Maj:ts Nådiga upmärksamhet å den be-
 kymmernsamma omständigheten, att arbetet vid
 Embets verket härstädes, oaktadt den ytterste
 ansträngning, nu mera omöjligen kan skötas af
 Tjenstemännen, utan biträde af enskilte Skrif-
 vare, till hvilkas aflönande deras vilkor så myc-
 ket mera äro otillräkneliga som Lands Staten
 här i Länet, icke allenast saknar boställen, u-
 tan endast har 3 femte delar af sin ringa
 Lön indelt, derigenom Tjenstemännen finnes
 mera valolottade, än uti de fleste af Rikets öf-
 riga Län, och hvarföre jag i underdånighet an-
 håller, att Eder Kongl. Maj:ts i Nåder tackes
 faställa någon af de Lönings Stater, hvartill
 jag, till följe af Kongl. Kammar-Collegii och
 Kongl. Stats-Contorets skrifvelse den 18:de Mars
 1821. redan den 20:de November berörde är
 afgif-

vit förslag som torde vara, eller åtminstone snart blifva Eder Kongl. Maj:ts i underdånighet föredragne.

Sluteligen får jag i underdånighet tillkännagifva, att den i Tabellerne införde upgiften å utsäde och afkastning samt antalet af underhållne kreatur, grundar sig på de uplysningar, som möjligen kunnat inhämtas.

Med djupaste undersätelig vördnad, trohet och nit framhärdar

Stormågtigste AllerNådigste Konung

Eder Kongl. Maj:ts

underdånigste tropligtigste
tjenare och undersåt^e

G. L. af SCHMIDT.

Lands-Cancelliet i U-
meå d. 30 Sept. 1828.

Magn. Wilh. Cygnæus.

